

ELOKUVA: OMA MAA MANSIKKA (Marie): Monen kulttuurin perhe (ohjaaja Hanna Karppinen)

Marie on syntynyt suomalaiseksi, kuten hänen isosiskonsa ja pikkuveljensäkin. Marien äiti ja isä ovat tulleet kumpikin eri maista Suomeen opiskelemaan ja tekemään työtä. Lapset kasvavat usean kulttuurin yhteisössä käyden suomalaista koulua ja päiväkotia. Näissä yhteisöissä on paljon erilaisia voimavaroja.

Maahanmuutto on monimuotoistunut (teksti vuodelta 2014)

Suomeen muutetaan monista maista ja erilaisista lähtökohdista. Muuton taustalla on yleisimmin perhesyyt, työ ja opiskelu. Maahanmuuttoon tarvitaan yleensä oleskelulupa, joka voidaan myöntää työn, elinkeinon, ammatinharjoittamisen tai opiskelupaikan vuoksi. Kun perheenjäsen haluaa tulla Suomeen asumaan yhdessä täällä jo olevan perheenjäsenen kanssa, lupa voidaan myöntää perhesiteen perusteella.

Maahanmuuttajien määrä on lähes kaksinkertaistunut Suomessa 2000-luvulla. Maahamme muutti vuonna 2011 ulkomailta 29 500 henkilöä, mikä on enemmän kuin koskaan aiemmin Suomen itsenäisyyden aikana. Suomessa asui vuoden 2011 lopussa noin 183 000 ulkomaan kansalaista. Ulkomaista syntyperää olevia henkilöitä asui maassa vakituisesti 257 000, mikä on noin 5 % väestöstä. Heistä noin 220 000 oli syntynyt ulkomailla ja noin 37 500 Suomessa. Ulkomaista syntyperää olevista 59 % oli taustaltaan eurooppalaisia, 23 % aasialaisia ja 12 % afrikkalaisia. (Maahanmuuton tulevaisuus 2013.)

Eniten Suomeen on muutettu Venäjältä, Virosta, Somaliasta, Irakista, entisestä Jugoslaviasta, Kiinasta, Vietnamista, Turkista, Ruotsista, Thaimaasta, Iranista, Intiasta, Saksasta, Afganistanista ja Britannian maista. Eniten ulkomaalaisia asuu pääkaupunkiseudulla, Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla. (Maahanmuuton tulevaisuus 2013.)

EU:n kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä vapaan liikkuvuuden vuoksi on vaikea esittää täsmällistä tietoa erityisesti tilapäisesti EU:n jäsenmaista Suomeen muuttaneista. Vuonna 2011 noin 13 600 EU:n kansalaista muutti Suomeen pidemmäksi aikaa ja rekisteröi oleskelunsa. Tilapäisesti Suomessa arvioidaan olevan töissä noin 50 000 EU:n kansalaista. He tulevat pääasiassa Virosta ja muilta lähialueilta.

Monikulttuurisia ja kahden kulttuurin perheitä arvioidaan olevan yli 38 000 perhettä sekä yli 60 000 perhettä, jossa toinen puoliso on ulkomaalaistaustainen. Kaksikulttuuristen perheiden määrä on kolminkertaistunut kahdessakymmenessä vuodessa. Perheisiin kuuluu arviolta yli 200 000 jäsentä (Kaikkien perheiden Suomi-hanke).

Väestöliiton Perhebarometri 2012 tutkimuksen mukaan kahden kulttuurin pareja ja perheitä työntävät Suomesta pois puolison työllistymisvaikeudet omalle alalle, vaikea ilmasto ja kieli, halu turvata lasten kaksikielisyys ja -kulttuurisuus sekä joidenkin puolisoitten kohtaama nuiva ja ulossulkeva kohtelu suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomessa taas pitävät perhe ja sukulaiset, puolison tai oma työ ja opinnot, hyvä koulutusjärjestelmä sekä turvallisuus. (Lainiala & Säävälä 2012)

Suojelutarpeen vuoksi maahan muuttaneet

Kansainväliset sopimukset ja kansallinen lainsäädäntö velvoittavat Suomea antamaan kansainvälistä suojelua sitä tarvitseville. Suomeen on saapunut 2000-luvulla 1500 - 6000 turvapaikanhakijaa vuodessa. Hakijoiden määrä vaihtelee vuosittain pääasiassa eri puolilla maailmaa tapahtuvien konfliktien vuoksi. Esimerkiksi Afganistanin, Irakin ja Somalian sekä viimeisimpänä Syyrian tilanteet ovat näkyneet turvapaikanhakijamäärien kasvuna eri puolilla maailmaa, myös Suomessa.

Hakijamäärät Suomessa ovat muihin Pohjoismaihin ja useisiin Euroopan maihin verrattuna kuitenkin pienet. Turvapaikkamenettelyssä luvan saaneiden lisäksi Suomi antaa kansainvälistä suojelua myös YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n esityksestä kiintiöpakolaisina uudelleen sijoitettaville henkilöille. Pakolaiskiintiön määrä on vuodesta 2001 ollut 750 henkilöä vuodessa. Eduskunta vahvistaa kiintiön suuruuden vuosittain hyväksyessään valtion talousarvion. Kansainvälistä suojelua voidaan myöntää myös Suomessa jo suojelua saavien perheenjäsenille. (www.intermin.fi/maahanmuutto/kotoutuminen)

Suomi on monikulttuurisempi

Vaikka Suomi ei ole koskaan ollut yksikulttuurinen, on Suomi tänä päivänä moninaisempi kuin koskaan ennen. Maahanmuuton myötä Suomeen on syntynyt uusia etnisiä, kielellisiä, kulttuurisia ja uskonnollisia vähemmistöjä. Ne tuovat yhteiskuntaan ja kulttuuriin uudenlaisia vaikutteita. Pysyvä maahanmuutto vaikuttaa myönteisesti väestön ikärakenteeseen, sillä muuttavat ulkomaalaiset ovat pääosin nuoria aikuisia ja monet heistä perustavat perheen täällä. Maahanmuuttajien taidot, osaaminen ja innovaatiot ovat tärkeä osa Suomen kehitystä.

Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka

Valtioneuvosto ohjaa maahanmuuttopolitiikkaa ja -hallintoa. Sisäasiainministeriö vastaa maahanmuuttoa koskevan lainsäädännön valmistelusta, ohjaa ja kehittää maahanmuuttohallintoa sekä Maahanmuuttovirastoa. Maahanmuuttajien kotouttamisasioiden valmistelu siirtyi sisäasiainministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) vastuulle vuoden 2012 alusta lukien.

Kesällä 2013 valtioneuvosto hyväksyi Maahanmuuton tulevaisuus 2020 strategian. Sen keskeisiä suuntaviivoja ovat: Suomi on turvallisesti avoin maa; Jokainen löytää paikkansa yhteiskunnassa; ja Moninaisuus on elämän arkea.

Strategiaan sisältyvän vision mukaan kansainvälistyvässä Suomessa arvostetaan moninaisuutta, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo kuuluvat kaikille, maahanmuutto edistää väestön hyvinvointia ja vahvistaa Suomen kilpailukykyä, maahanmuuttajat voivat hyödyntää osaamistaan ja osallistua yhteiskunnan rakentamiseen ja maahanmuutto on ennakoitua ja hallittua. Strategian toimeenpano näyttää miten tässä onnistutaan (Valtioneuvoston periaatepäätös 2013).

Suomen ensimmäinen vuodesta 1999 voimassa ollut kotouttamisen lainsäädäntö uudistettiin, ja uusi kotoutumislaki tuli voimaan syyskuun alussa 2011. Kotoutumislain mukainen valtion kotouttamisohjelma 2012-2015 hyväksyttiin vuonna 2012. Ohjelmassa tarkastellaan maahanmuuttajaväestön tarpeita läpäisyperiaatteella kaikilla politiikan aloilla, etenkin työllisyys-, koulutus-, asumis- sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Keskeinen tavoite on maahanmuuttajien osallisuuden lisääminen. Useiden toimijoiden yhteinen Osallisena Suomessa -hanke (2011-2013) pyrkii tehostamaan kotouttamista erityisesti koulutuksen avulla.

Perheellä merkittävä rooli lasten ja nuorten kotoutumisessa

Myös kunnat laativat kunnan tai useamman kunnan kanssa yhdessä kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelman, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja jota tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Ohjelma tulee ottaa huomioon kunnan talousarviossa. Kunnalla on keskeinen rooli kuntalaisten, myös maahanmuuttajien palveluissa.

Kotouttamislain mukaan maahanmuuttaneen kanssa laaditaan kotouttamissuunnitelma, jolla edistetään henkilön tavoitteiden mukaista kotoutumista. Suunnitelma voidaan laatia myös alaikäiselle lapselle ja koko perheelle. Uudistetussa laissa pyritään erityisesti edistämään lapsen ja perheen kotoutumista. Erityisiä tukitoimia tarvitsee alaikäisenä maahan ilman huoltajiaan tulleet lapset. (Laki Kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksessa on tarkasteltu helsinkiläisten 13–18-vuotiaiden maahanmuuttajanuorten kokemuksia Suomeen muutosta, sukupolvisuhteista ja kotoutumisesta. Tutkimus osoittaa maahanmuuttajanuorten pitävän Suomeen muuttoa perheen kannalta pääosin myönteisenä asiana: vanhemmilla on vähemmän huolia ja enemmän aikaa perheelle. Myös nuorille itselleen on avautunut muuton myötä uusia mahdollisuuksia. Nuoret suhtautuvat tulevaisuuteen enimmäkseen optimistisesti ja tukevat vanhempiensa kotoutumista. (Leinonen 2013.)

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että perheellä on merkittävä rooli nuoren hyvinvoinnin ja onnistuneen kotoutumisen kannalta. Nuorilla on useimmiten vanhempiensa vahva tuki, johon voi sisältyä kouluttautumiseen ja käyttäytymiseen liittyviä odotuksia. Hyvistä perhesuhteista huolimatta osa nuorista kaipaa lisää avointa keskustelua perheeseen. Käytännön apua nuorten ongelmiin haetaan koulusta ja sisaruksilta. Kavereiden ja vapaa-ajan rooli arjessa on tärkeä, mutta vanhempien näkemykset ja mielipiteet teini-ikäisten elämässä ovat ratkaisevia. Haastattelututkimus kuvaa sukupolvisuhteiden merkitystä maahanmuuttajanuorten eri elinpiireissä. (Leinonen 2013.)

Kotoutumisen kehittämistarpeet

Kotoutuminen tarkoittaa sitä, että maahanmuuttaja sopeutuu suomalaiseen yhteiskuntaan ja omaksuu uusia tietoja, taitoja ja toimintatapoja, jotka auttavat häntä osallistumaan aktiivisesti uuden kotimaansa elämänmenoon. Toiset maahanmuuttajista kotoutuvat helposti, toiset tarvitsevat sopeutumiseen enemmän aikaa ja tukipalveluita eli kotouttamistoimia, jopa saman perheen jäsenet kotoutuvat eri tahtiin. Kotoutumiseen vaikuttaa myös maahanmuuton syyt. Suomen tai ruotsin kielen taito ja tieto suomalaisesta yhteiskunnasta ovat kotoutumisen tärkeitä edellytyksiä. Myös oman kielen taidon ylläpito on tärkeää uuden kielen opiskelussa.

Arkiset kohtaamiset ovat keskeistä kotoutumisessa. Kotoutuminen on vastavuoroinen prosessi maahanmuuttajien ja maassa jo asuvien välillä. Tavoite on, että Suomeen muuttanut henkilö tuntee yhteiskunnalliset oikeutensa ja velvollisuutensa ja tuntee olevansa suomalaisen yhteiskunnan tervetullut jäsen. Maahanmuuttajien ja kantaväestön kanssakäyminen muuttaa yhteiskuntaa avoimemmaksi erilaisuudelle. Muutoksen edelläkävijöitä ovat tämän päivän lapset ja nuoret, jotka varttuvat aiempaa kansainvälisemmässä Suomessa.

Lisääntyvä moninaisuus on voimavara. Ihmisten erilaisuuden arvostaminen ja avoimuus uusille ajatuksille ovat tärkeitä myönteisen vuorovaikutuksen lähteitä. Moninaisuuden lisääntymiseen sisältyy kuitenkin myös yhteiskunnallisen eriarvoistumisen vaara. Erilaisten kulttuurien, uskontojen ja arvojen mahdolliset ristiriidat voivat heikentää yhteiskunnan sisäistä eheyttä ja lisätä yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Eriarvoistumisen riskiä vähentää merkittävästi se, että maahan muuttavat ihmiset ja heidän lapsensa löytävät paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa ja kokevat itsensä merkityksellisiksi yhteiskunnan jäseniksi. (Maahanmuuton tulevaisuus 2013.)

Sekä Suomessa että EU-tasolla tehdyt tutkimukset, esimerkiksi vuosittaiset viharikostutkimukset, kertovat maahanmuuttajien arkipäivässä esiintyvistä syrjinnästä ja rasismista. Rasismiin ja syrjintään liittyvät kokemukset vaikuttavat kielteisesti paitsi maahanmuuttajien arkeen, myös laajemmin koko yhteiskuntaan. Lapset ja nuoret joutuvat edelleen kiusaamisen kohteeksi, eivät niinkään toisten lasten, vaan aikuisten toimesta.

Maahanmuuttaneet lapset kokevat myös perheväkivaltaa sekä kuritusväkivaltaa kodin kasvatuskeinona. Osa perheistä hakeutuu turvakoteihin. Maahanmuuttaneiden lasten ja perheiden ongelmat näkyvät lastensuojelu- ja perhetyössä. Eräissä kulttuureissa toteutettavaa tyttöjen ja poikien sukuelinten vaurioittamista pyritään ehkäisemään.

Maahanmuuttajien työttömyysaste on Suomessa kolminkertainen kantaväestöön verrattuna. Myös riski joutua työttömäksi on maahanmuuttajilla suurempi kuin muulla väestöllä. Työllisyysaste kuitenkin paranee Suomessa asutun ajan kuluessa ja vastaa pitkällä aikavälillä kantaväestöä.

Suomessa toimii lukuisia järjestöjä ja yhteisöjä, jotka edistävät maahan muuttaneiden lasten ja perheiden kotoutumista, kuten Väestöliitto ja Familia Club.

Väestöliiton monikulttuurisen osaamiskeskuksen toiminnan tavoitteena on perhelähtöisen kotouttamistoiminnan kehittäminen, neuvonta, koulutus, erityisesti kahden kulttuurin parisuhdeterapia sekä käytännöllisten materiaalien ja oppaiden tuottaminen maahan muuttaneille ja eri alojen ammattilaisille.

Familia Clubilla on toimintaa eri ikäryhmille lapsista ikääntyviin pääkaupunkiseudulla. Familia Clubissa voit tavata muita monikulttuurisesta toiminnasta kiinnostuneita ja osallistua eri ryhmien toimintaan. Toimintamuotoina on mm. suomen kielen kurssit ja keskusteluryhmät, tandem-harjoittelu, monikulttuurinen perhekerho, lapsiparkki, lasten ja perheiden kerhot, retket ja juhlat.

YES - Yhdenvertaisuus etusijalle -hanke on kansallinen syrjinnän vastainen yhteistyöhanke ja osa Euroopan unionin työllisyyttä ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta edistävän ohjelman toimeenpanoa. Hankkeen tavoitteena on kasvattaa tietoisuutta ja valmiuksia yhdenvertaisen kohtelun ja syrjimättömyyden toteutumiseksi sekä edistää monimuotoisuuden hyväksymistä yhteiskunnassa. YES-hanketta koordinoi sisäasiainministeriö ja sitä toteutetaan ministeriöiden sekä järjestöjen ja neuvottelukuntien yhteistyönä.

Lasten ja perheiden kannalta keskeistä on

- mahdollisuus suomen kielen oppimiseen omien tarpeiden mukaan, mutta myös oman kielen ylläpitoon,
- mahdollisuus jatkuvaan kanssakäymiseen ja arkiseen vuorovaikutukseen toisten, erityisesti suomalaisten lasten ja perheiden kanssa,
- lasten ja nuorten kohtaaman kiusaamisen ja syrjinnän ehkäisy
- lasten ja perheiden erityistarpeiden huomioon ottaminen päivähoitossa, koulussa ja palveluissa
- vanhemmuuden ja parisuhteen sekä kasvatuksen tuki
- vanhempien työllisyyden edistäminen.

Lisätietoa

- Laki Kotoutumisen edistämisestä 1386/2010
- Leinonen Elina: Perheen sukupolvisuhteet ja kotoutuminen nuorten näkökulmasta. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2013:3.
http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/13_11_29_Tutkimuksia_3_13_Leinonen.pdf
- Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia - työryhmän esitys 30.1.2013. Sisäasiainministeriön julkaisu 5/2013, ja Valtioneuvoston periaatepäätös Maahanmuuton tulevaisuus 2020 strategiasta 13.6.2013.

- Säävälä Minna ja Lainiala Lassi 2012. Rakkautta, rikkautta ja ristiriitoja. Suomalaisten solmimat kaksikulttuuriset avioliitot. Perhebarometri 2012. Väestötutkimuslaitos – Katsauksia E 46/2012. Väestöliitto ja Alli Paasikiven säätiö.
- Kaikkien perheiden Suomi -hanke www.monimuotoisetperheet.fi
- Monikulttuuriyhdistys Familia Club Ry www.familiacub.fi
- YES - Yhdenvertaisuus etusijalle -hanke. www.yhdenvertaisuus.fi
- Väestöliiton monikulttuurisuuden osaamiskeskus www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus
- Kasvun kumppanit www.kasvunkumppanit.fi
- Lastensuojelun käsikirja www.lastensuojelunkasikirja.fi -> monikulttuurisuus lastensuojelussa

Mun perhe -elokuvien asiantuntijahaastatteluissa keskustellaan perheistä, vanhemmuudesta ja kunkin elokuvateeman perheen yhteiskunnallisesta asemasta. Dokumenttielokuvien vanhemmat kuvaavat omissa haastatteluissaan vanhemmuutta, kasvatusta ja arjen haasteita.

Tekstin laatija: Sirkka Rousu.

Tausta-aineistoa maahanmuuttajaperheen näkökulmasta on tuottanut opiskelija Heidi Kontkanen (Metropolia AMK).